

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 67 Yıl: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 67 Year: 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number:
<http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3708>

TÜRKÇÜ VE EĞİTİMCİ BİR AYDIN ETHEM NEJAT'IN BİLİNMEYEN ÖYKÜLERİ ÜZERİNE ON THE UNKNOWN STORIES OF A TURKIST AND EDUCATIONIST INTELLECTUAL ETHEM NEJAT

Yavuz Sinan ULU*

Öz

II. Meşrutiyet dönemi aydınlarından biri olan Ethem Nejat, daha çok gazete ve dergilerde yayınlanan fikir yazıları ve 1918'den sonra Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası içinde siyaset yapmaya başlamasıyla bilinir. 28 Ocak 1921'de Mustafa Suphi ve beraberindekilerle Karadeniz açıklarında öldürüldüğünde henüz 34 yaşında olan Ethem Nejat, bu kısa hayatında Türkçülük, eğitim, ziraat, ekonomi, kalkınma gibi konularda yazdığı makalelerin yanı sıra yazdığı öykülerle de dikkat çeken bir şahsiyettir. Ethem Nejat'ın ikisi uzun öykü olmak üzere toplam altı öyküsü bulunmaktadır. *Çiftlik Müdürü* ve *Yiğit Türkler* ismini taşıyan uzun öyküler müstakil kitap olarak yayınlanırken; "Kahraman Nuri" öyküsü, *Çocuk Dünyası*; "Bal Bahçesi" ve "Zengin Böcekçi" öyküleri *Yeni Fikir*; "O Zengin ve Mesut Oldu" öyküsü *Toprak* dergisinde yayımlanır. Bu öykülerin hiçbiri Latin alfabesine aktarılmamış ve üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapılmamıştır. Aydın kimliğiyle yazar kimliğinin birleştiği bu eserlerde Ethem Nejat, Türkçülük, eğitim, ziraat, kahramanlık ve kadın kimliği izlekleri ekseninde yaşadığı dönemin sorunlarına çözüm önerileri sunar. Bu çalışmada, eğitimci kimliğiyle öne çıkan Ethem Nejat'ın, geri planda kalmış öyküleri yapı ve izlek açısından incelenerek yazarın öykü tekniği ve Türk öykücülüğündeki yeri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ethem Nejat, II. Meşrutiyet, Öykü, Türkçülük, Eğitim, Ziraat.

Abstarct

Ethem Nejat, one of the intellectuals of the Constitutional Monarchy period, is mostly known for his articles published in newspapers and magazines, in addition to his politics in the Worker and Farmer Socialist Party after 1918. Ethem Nejat, who was only 34 years old when he was killed on 28 January 1921 with Mustafa Suphi and her entourage off the Black Sea, is a remarkable person in this short life with her articles on subjects such as Turkism, education, agriculture, economy and development, as well as his stories. Ethem Nejat has a total of six stories, two of which are long stories. Long stories bearing the name of "Çiftlik Müdürü" and "Yiğit Türkler" are published as a separate book. Stories of "Kahraman Nuri", "Bal Bahçesi", "Zengin Böcekçi" and "O Zengin ve Mesut Oldu" are published in *Çocuk Dünyası*, *Yeni Fikir* and *Toprak* magazines. None of these stories were transcribed into Latin alphabet and a comprehensive evaluation was not made. Ethem Nejat offers solutions to the problems of his period in the axis of Turkism, education, agriculture, heroism and female identity in these works where the identity of the intellectual and the identity of writer merge. In this study, the story of Ethem Nejat, who has come forward as an educator, will be examined in terms of structure and theme, and the author's story technique and its place in Turkish storytelling will be examined.

Keywords: Ethem Nejat, Constitutional Monarchy, Story, Turkism, Education, Agriculture.

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, yavuzsinanulu@hotmail.com

Giriş

Ethem Nejat'ın doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir; ancak bu konuyla ilgili iki görüş vardır. Bunlardan birincisi 1882 yılında İstanbul Üsküdar'da bulunan Ahmet Çelebi Mahallesi'nde dünyaya geldiği, ikincisi ise 1887 yılında doğduğu görüşüdür. (Erkek, 2012, 12) Üsküdar İdadisi ve Ticaret Mekteb-i Âlisinden mezun olan Ethem Nejat, mezuniyetinden sonra gazeteciliğe başlar. Bir süre sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti ile kurduğu bağdan dolayı yurt dışına gitmek durumunda kalır. Yurda döndükten sonra 1909 yılında Alasonya İdadisinde müdür olarak çalışır. (Yılmaz, 2014, 7) Okuldaki öğretmenlerden biri olan Ferit Bey ile birlikte *Terbiye-i Yeni Fikir* dergisini çıkarır. Balkan Savaşları sırasında Sırpların Manastır'ı ele geçirmesiyle bir süre esaret hayatı yaşayan Ethem Nejat, bir süre sonra İstanbul'a döner ve 1913 yılında Bursa Dârümuallimin Müdürlüğüne 1914 yılında ise İzmir Dârümuallimin Müdürlüğüne atanır. Türk Ocağı, Türk Gücü Derneği gibi Türk milliyetçiliği fikrini öne çıkaran derneklerin çalışmalarına katılır, hatta Bursa'da Türk Gücü Derneğinin teşkilatlanmasını sağlar. Çanakkale Savaşı'nın başlamasıyla gönüllü olarak cepheye katılır. Daha sonra sırasıyla 1914 yılında Aydın Vilayeti Meclis-i Umumîsine, Muğla Maarif Müdürlüğüne, 1915 yılında ise Eskişehir Maarif Müdürlüğüne atanır. Eskişehir'de iki yıla yakın görev yapan Ethem Nejat, Eskişehir'in ilk yerel gazetesi *Karacahisar*'ı yayımlar, eğitim alanında çok faydalı çalışmalar yapar. 1917 yılında Adana Maarif Müdürlüğüne atanır. Adana'da bir süre görev yaptıktan sonra İzmir'e oradan da İstanbul'a giden Ethem Nejat, Türk Ocaklarının yardımıyla Maarif Müdürlüğü tarafından Almanya'ya gönderilir. 1918 yılında Berlin'e gittikten sonra o sıralarda Almanya'daki sol görüşlü fikirlerin etkisi altına girer ve oradaki Türk aydınlarla birlikte görüşlerini daha rahat duyurabilmek için Türkiye İşçi ve Çiftçi Fırkası isminde bir parti kurarlar. İstanbul'a döndükten sonra önce Samsun Maarif Müdürlüğüne atanır, daha sonra Rusya'ya gider. Türkiye Komünist Fırkası merkez heyetine seçilen Ethem Nejat, Mustafa Suphi ve arkadaşlarıyla birlikte 28 Ocak 1921 tarihinde öldürülür (Erkek, 2012, 27).

Trablusgarp Savaşı, Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı gibi yıkılışa ve yeniden doğuşa zemin hazırlayan, toplumu sosyolojik, psikolojik ve ekonomik olarak derinden sarsan bu olaylar, her açıdan değişimlerin ve dönüşümlerin habercisi olur. II. Meşrutiyet dönemine kadar imparatorluğun dağılmasını önlemek amacıyla milliyetçiliğe karşı tavır alan, hatta kendi Türklüğünü bile dillendirmekten çekinen Osmanlı, Osmanlılık ve İslamcılık gibi yapay, toplumsal bütünleşmeyi, kaynaşmayı sağlayamayacak kimlik politikalarından sonra, son durak olan Türk kimliğine yönelir.

Siyasi ve sosyal gelişmeler edebî eserlerin muhtevası üzerinde bir etkiye sahip olduğu gibi edebî eserler de toplumsal gelişmeler üzerinde şekillendirici bir etkiye sahiptir. Basılan gazete, dergi, kitap vs. yoluyla kısa zamanda geniş kitlelere ulaşma imkânına sahip olan edebî eserler insanların edebî zevklerine hitap ettikleri gibi düşünce dünyaları üzerinde de pay sahibidir. Dönemin aydınları çeşitli açılardan devleti içinde bulunduğu zor durumdan kurtarmanın yollarını aramışlar, sorunları tespit etmekle kalmayıp çözüm önerileri sunmuşlardır. Bu aydın ve yazarlardan biri de Ethem Nejat'tır. İmparatorluğun dağılmasının eğitim, ekonomi ve kadın kimliği konularındaki reformlarla önlenebileceğini düşünen yazar, öykülerini de bu düşüncelerinin hizmetine sunar. Vazifesi gereği Balkanları ve Anadolu'nun birçok yerini gören, ülkedeki eğitim şartlarını iyi bilen, milletin geleceğini temsil eden gençlerle iç içe olan yazar, sorunları bizzat gözlemlenme ve olayları çeşitli açılardan değerlendirme imkânına sahip olur. Bu gözlemler yazarın öykülerinin oldukça sağlam bir düşünce temeline sahip olmasını ve gerçeklik vurgusunun güçlenmesini sağlar.

Ethem Nejat'ın bütün öykülerini Balkan Savaşları ve hemen sonrasındaki dönemde 1913-1914 yıllarında yazması dikkat çekicidir. Balkanlar'da büyük toprak kayıplarının yaşanması, Osmanlı'nın yıllardır hâkimiyetinde tuttuğu Balkan milletlerine karşı mağlubiyeti toplum ve aydınların geniş bir kesiminde büyük bir üzüntüye ve sosyolojik travmaya sebebiyet vermiştir. Ethem Nejat'ın öyküleri, bu travmanın sağaltılma arzusunun, aynı zamanda yazarın ülkenin kötü gidişatını durdurma refleksinin bir sonucudur.

1. Öykülerde Yapı

Sanatçı kimliğinden ziyade aydın kimliğiyle öykülerini yazan Ethem Nejat, dönemin zor şartlarının da etkisiyle eserlerini toplumda farkındalık yaratma ve halkı bilinçlendirme amacıyla kaleme alır. Bu bağlamda yazarın öyküleri tezli öykülerdir ve bu eserlerde propaganda misyonu kendini güçlü bir şekilde hissettirir.

"Propaganda, görünür kılınan milliyetçilik mesajlarıyla kitlelerin arzulanan doğrultuda hareket etmesini amaçlar. Propagandada kuramsal derinlik, karmaşıklık sanatlı dil kullanımı tercih edilmez; temel amaç güdüleme ve güdümlenme olduğu için stratejiler ve planlar minimumlar üzerine kurulur. Mesaj en basit biçimde alıcıya ulaştırılmaya çalışılır. Akılda kalıcı olmak ve mümkün olduğunca geniş bir kitleyi ikna etmek önemlidir." (Köroğlu, 2010, 32).

Propaganda işlevinin öne çıkması, öykülerin kurgusunu etkiler. Öykü tekniği açısından düşüncüyü öne çıkararak, karmaşıklıktan uzak bir metin kurgusu tercih edilir. Öykülerdeki bütün yapı unsurları, düşüncenin okuyucuya daha iyi aktarılması işlevine sahiptir.

“Bal Bahçesi”, “O Zengin ve Mesut Oldu”, “Zengin Böcekçi” öyküleri kahraman bakış açısıyla; *Yiğit Türkler* ve “Kahraman Nuri” hâkim bakış açısıyla yazılırken *Çiftlik Müdürü* mektup kısımlarının olduğu yerlerde kahraman, diğer kısımlarda ise hâkim bakış açısı olmak üzere iki bakış açısıyla kaleme alınır. “Bal Bahçesi”, “O Zengin ve Mesut Oldu”, “Zengin Böcekçi”, “Kahraman Nuri” öykülerinde vaka zamanı olarak yayımlandıkları dönem yani II. Meşrutiyet dönemi anlatılır. *Çiftlik Müdürü*’nde vaka zamanı, öykü başkışisi Bayezit Ferit ve arkadaşı Tukuz Akif’in mektuplarında belirtilen tarihlerden hareketle 1933-1939 yılları arasındadır. *Yiğit Türkler* öyküsünde ise net bir tarih belirtilmemekle birlikte yakın gelecekte bir dönem anlatılmaktadır. Öyküler, isim-içerik ilişkisi açısından incelendiğinde “Bal Bahçesi” öyküsü haricidekilerin isimlerinin öykünün başkışisine işaret eden, onun en çok öne çıkarılmak istenen özelliğinin vurgulandığı ifadelerden oluştuğu görülmektedir. Öykü kişileri, yazarın ideallerinin ve tezlerinin taşıyıcısı olarak kurgulanır.

“Türk Gibi Kutlu”, “Mesut Çocuklar” ve “Türk Oğluyum Evde Durmaz Giderim” adlı üç bölümden oluşan *Yiğit Türkler* öyküsü 1913 yılında yayımlanır. Öykünün olay örgüsü şöyledir: “Yiğitler Günü”nün On Temmuz Millî bayramına denk gelmesiyle Altınoba, Anadolu’nun dört bir yanından, Avrupa’dan, Amerika’dan, Afrika’dan birçok konuğa ev sahipliği yapmaktadır. On Temmuz günü şölenler, padişahın da katılımıyla Yiğitler Ovası’nda başlar. Seyircileri eğlendirmek ve geleneği yaşatmak için çeşitli kulüpler arasında at yarışları, güreş, bisiklet, motosiklet, yelkenli, velosipet, tayyare bisiklet müsabakaları düzenlenir. Söz konusu kulüpler arasında Türk dünyasının her tarafında teşkilatlanmış, vücudu terbiye etmeyi ve askere hazırlamayı amaçlayan Yiğit Türkler ve Türk Gücü en çok dikkat çekenidir. 26 fırkadan 78000 kişi, Yiğit Türkler kulübünden şölenlere katılır. Müsabakaların ikinci günü okçuluk, silah atma, disk atma, sıçrama, yüksek atlama ve muhtelif Türk oyunları müsabakaları yapılır. Üçüncü gün ise en çok beklenen oyun olan cirit oyunu günüdür. Türk Gücü ile Yiğit Türklerin ciritçileri karşı karşıya gelir. Saatler süren ve bir kazananı olmayan bu oyunun oyuncularını herkes çok merak eder. Daha sonra anlaşılır ki bu ciritçilerden biri Yoğurtçu Ferit Bey’in on yedi yaşındaki kızı Günseli Hanım, diğer ise yirmi bir yaşındaki Tüfenkçioğlu Oğuz Bey’dir. Açık Hava Mektebinden arkadaş olan hem kitabi bilgileri hem doğayı iyi bilen, iyi yetişmiş bu iki genç, eskiden beri arkadaş olan babalarının da aracılığıyla evlenirler. Turgut ve Nilüfer adında iki çocukları olur. Bu mutlu ailenin en büyük üzüntüsü vatan toprağının düşman tehlikesi altında olması, düşmanın Türklere zulmetmesidir. Bir süre sonra savaş ilan edilir. Günseli ve Oğuz çiftliğin bir yıllık gelirini devlete yardım olarak bağışlar. Bedel verdiği için askerlik görevinden muaf olan Oğuz, buna rağmen gönüllü olarak cepheye gider. Oğuz mensubu olduğu Türk Gücü teşkilatında savaşa katılır, Günseli ise çocuklarını büyükannelerine emanet ederek Yiğit Türkler’in hanımlar kısmında yerini alır. Kumandan, Günseli’yi önemli bir istasyona müfettiş tayin eder. Oğuz, Türk Gücü taburuyla tebdil-i kıyafetle düşman bölgesine giderek düşman komutanlarını öldürüp, cephanelikleri yok ettiği sırada ağır yaralanır ve bir süre sonra şehit olur. Savaş, Türklerin zaferiyle sonuçlanır. Günseli, Oğuz’un şehadet haberini vakurâne karşılar ve eşiyile gurur duyar. Çiftliği başarılı bir şekilde idare eden Günseli’nin en büyük gayesi, çocuklarını vatanına hayırlı evlatlar olarak yetiştirmektir.

Ethem Nejat’ın 1913’te yayımlanan *Çiftlik Müdürü* eseri eğitimin, ülkenin yeniden inşasındaki payını, önemini göstermesi açısından mühimdir. Bayezit Ferit ziraat mektebinden mezun olmuş, İstanbul’da yaşayan bir gençtir. Bir gün gazetede Konya civarında bir çiftliğe müdür arandığına dair bir ilan okur ve çiftlik sahibi Turhan Efendi ile görüşür ve işe girer. Bayezit Ferit; çorak, bakımsız çiftliği kısa sürede ihya eder; modern araçlar, elektrikle çalışan makinelerle, verimli, yüzlerce kişinin geçimini sağladığı bir yere dönüştürür. Turhan Efendi elde edilen gelirin yüzde otuz beşini Bayezit Ferit’e verir. O da bu geliri yurt dışından kitap almak ve çiftlikteki çocukların imkânlarını geliştirmek için kullanır.

14 Nisan 1913’te *Toprak* dergisinin 2. sayısında yayımlanan “O Zengin ve Mesut Oldu” öyküsü başkışi Macit ve arkadaşı Halim’in seçtiği mesleklerin yaşamlarına etkisinin anlatıldığı bir eserdir. Macit, ailesi ve yakın çevresinin de yönlendirilmesiyle paşa ya da memur olmak isteyen, köylülükten, çiftçilikten nefret eden bir gençtir. O kadar ki en büyük ideali köyde yaşamaya devam edip çiftçilikle uğraşmak olan arkadaşı Halim’in köydeki anılarını ve hayallerini çok sıkıcı bulur. Aradan yirmi yıl geçer. Macit, tıpkı hedeflediği gibi memur olur; ama bu süreçte birçok sıkıntı yaşar. Hükümetin işten çıkarmasıyla bir süre işsiz kalır, sonra tekrar bir memuriyete atanır. Orta halli bir maddi gelire sahiptir ve mutsuzdur. Halim ise yirmi yıl önce Macit’e anlattığı gibi köyünde çiftçilikle uğraşarak, üreterek zengin olmuş ve mutlu hayat sürdürmektedir. Öykü, Macit’in, Halim’in durumunu gördükten sonra zamanında çiftçilikle uğraşmadığı için hata ettiğini anlaması ve bu konudaki pişmanlıklarıyla sona erer.

Çocuk Dünyası dergisinin 1 Mayıs 1913 tarihli 6., 8 Mayıs 1913 tarihli 7., ve 5 Haziran 1913 tarihli 11. sayılarında yayımlanan “Kahraman Nuri” öyküsü vaka zamanı olarak Balkan Savaşları döneminin anlatıldığı, Türklerin vatanperverliğinin ve cesaretinin yansıtıldığı bir öyküdür. Bulgarlar ve Sırlar, Balkanlar’da Türklere eziyet etmekte, öldürmekte, katliamlar yapmaktadır. Karahisar ahalisi İbrahim Çavuş’tan ve Balkanlar’dan gelen kişilerden bu zulmü öğrenir ve kahrolurlar. Henüz on iki yaşındaki Nuri de Bulgar mezalimini çaresizce dinleyen ahalinin içinde yer alır. Bir süre sonra Osmanlı’nın Bulgarlara ve Sırlara savaş ilan ettiği duyurulur. Davullar çalar, marşlar söylenir. Nuri, bu atmosferden çok etkilenir, içi içine sığmaz, asker toplamakla görevli köyün ihtiyarlarına giderek gönüllü olarak cepheye katılmak istediğini, kendisinin adını yazmalarını ister. Sancaktaroğlu Ali Efendi, Nuri’nin bu isteğini duyunca çok duygulanır; ancak onun yaşının çok küçük olduğunu, bu yüzden onu cepheye gönderemeyeceklerini söyler. Nuri, kendisini askere almaları için çok ısrar eder, ağlar hatta yalvarır. Nuri’nin bu kadar ısrarcı ve istekli oluşu heyeti çok etkiler ve onun daha fazla üzülmemesi için Nuri’yi de askere gidecekler listesine kaydederler. Nuri, hazırlıklarını yapar ve diğer gönüllülerle birlikte cepheye doğru yola çıkar. Aradan bir süre zaman geçer ve Nuri köyüne döner. Yazar öykünün devamını yazmaya niyetlenmişse de derginin diğer sayıları incelenmiş ve öykünün devamının getirilmediği tespit edilmiştir.

Yeni Fikir dergisinin 17. sayısında yayımlanan “Bal Bahçesi” öyküsünde; öykünün başkışisi olan ismine yer verilmeyen çocuk, babası tarafından İsviçre’nin Cenevre şehrinde bir okula verilir. İsviçre’ye gittiğinde koşup eğlenmeyi, haylazlık yapmayı hayal eden çocuk, okulu görünce hayal kırıklığına uğrar. Birçok farklı milletten öğrencinin yer aldığı bu okula kısa süre sonra alışır, hocalarının gözüne girmeye başlar. Bir gün hocaları, öğrencilerine balın faydalarını anlattıktan sonra onları bal bahçesine götürceklerini söyler. Çocuklar, hayatlarında ilk defa duydukları bal bahçesini çok merak ederler. Oraya gittiklerinde arı kovanlarını görürler ve balın nasıl yapıldığını bal üreticilerinin anlattıklarıyla öğrenirler. Daha sonra bu ballardan yerler ve öğretmenleri onlara çiftçi olup bal üretmeyi nasihat eder. Öykünün sonunda çocuk İsviçre’de yaşayan insanlar gibi zengin, neşeli ve mutlu olmak için çiftçilik ve arıcılıkla uğraşacağını söyler.

Yeni Fikir dergisinin 14 Ocak 1914 tarihli 19. sayısında yayımlanan “Zengin Böcekçi” öyküsü, öykü anlatıcısının yakın arkadaşına eskiden beri tanıdığı İbrahim Efendi’nin çalışarak, aklını kullanarak, sabrederek nasıl zengin olduğunu anlattığı bir eserdir. Öykü anlatıcısı, arkadaşını alarak, onun bütün direnmelerine rağmen, İbrahim Efendi’nin Manyas’taki çiftliğine getirir. Şato görünümündeki, oldukça ihtişamlı ve dikkat çekici bu çiftlik; kimsesiz ve fakir olan İbrahim Efendi’nin okuldan mezun olduktan sonra İstanbul’da bir süre çalışıp para kazanması, daha sonra Bursa’da böcekçilik mektebine gitmesi, Manyas’ta kendine küçük bir arazi alıp böcekthane yapıp dut bahçeleri vücuda getirmesi ve köylülerle iş birliği içinde olmasıyla vücut bulur. Öykü anlatıcısı, arkadaşını etkilemeyi başarır ve onun da çalışarak ve sabrederek zenginleşebileceğine olan inancını artırır.

Öyküler tezli olmalarından, Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” makalesinin yarattığı etkiden ve dönemin aydınlarının hayatın her alanında yerli ve millî olana yönelmek gerektiği doğrultusundaki fikirlerinden dolayı oldukça sade, her kesimden insan tarafından rahatlıkla anlaşılabilen bir dille kaleme alınır.

2. Öykülerde İzleksel Kurgu

2.1. Uyanış ve Dirilişin Parolası: Türkçülük

Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemi olan II. Meşrutiyet dönemi, savaflara, değişimlere, dönüşümlere, kırılmalara, yıkılmalara ve yeniden doğuşa sahne olmuş bir dönemdir. Dönemin aydınları ve yöneticileri imparatorluğu kurtarmak amacıyla çeşitli kimlik önerilerinde bulunur. II. Meşrutiyet döneminde kimlik inşasına yön veren fikir Türkçülüktür. Hayatın her alanında millî kaynaklara yönelme ve yerleşme amaçlanır.

19. yüzyılın sonlarına doğru Türk aydını, imparatorluğun ve Osmanlı medeniyetinin beka sorununu derinden hissetmeye başlar ve kendine döner. Bu dönemde Mizancı Murat, *Tarih-i Umumi* adlı eserini kaleme almış, Şemseddin Sami dil alanında Türkçülük anlayışını benimsemiş, Türk dili üzerinde çalışmalarda bulunmuş, Bursalı Mehmed Tahir *Türklerin Ulûm ve Fünûna Hizmetleri*; Necip Asım, *Türk Tarihi*; Veled Çelebi ise *Türk Diline Medhal* isimli eserleri kaleme alır. Bu çalışmalar henüz siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkmasa da Türkçülük şuurunun oluşumu ve gelişimine büyük katkı sağlar. Mehmet Emin Yurdakul’un 1897’de yayınlanan *Cenge Giderken* şiirinde “Ben bir Türküm/Dinim cinsim uludur” dizeleriyle Türklük şuurunu ilk kez edebiyata taşımış olur. II. Meşrutiyet’e gelene kadar Türkçülük siyasi bir akım haline gelmemiş, millî kültürü, millî bilinci artırma fikri etrafında kültürel Türkçülük programı uygulanır. 1905’te Yusuf Akçura “*Üç Tarz-ı Siyaset*” makalesinde imparatorluğu çöküşten kurtarmanın yolunun Osmanlılık ya da İslamcılık değil, Türkçülük olduğunu savunur. Devrin şartları gereği Akçura’nın bu fikri gereken desteği göremez; ancak II. Meşrutiyet dönemi ile birlikte Osmanlılık fikrinin yalnızca Türkler

tarafından kabul gördüğünün anlaşılmaya başlanması, azınlıktaki artan milliyetçilik hareketleri; imparatorluğun, aslı unsur olan Türklerin kalkınması ve Türk kimliğinin öne çıkarılmasıyla çöküşten kurtulabileceği yönündeki inanç Türkçülük hareketinin teşkilatlanma sürecini hızlandırır. 25 Kasım 1908'de Türk Derneği, Nisan 1911'de Genç Kalemler, 31 Ağustos 1911'de Türk Yurdu, 25 Mart 1912'de Türk Ocağı kurulur.

II. Meşrutiyet dönemi aydınlarından olan Ethem Nejat, zihniyetini Türkçülük fikri merkezinde şekillendirir, makale ve öykülerin neredeyse hepsini Türklerin daha güçlü, daha bilinçli olması için, Türklük suurunu halka aşılama için yazar. Öykülerinde işlenen eğitim, ziraat, kahramanlık ve kadın kimliği temaları Türkçülük fikrinde birleşir. Bu temalar adeta Türkçülüğe hizmet etmenin farklı tezahürleridir.

Ethem Nejat'ın *Yiğit Türkler* öyküsü, Türkçülük fikrinin en belirgin olarak işlendiği eseridir. Şölenlerin gerçekleştirildiği "her köşesinde bir âbide-i sanat, her sokağında Türklüğe mahsus bir eser-i nezahat ve zarafet ve sadeği müşahede olunan" (s. 5) Altınoba şehrinin her bir köşesi Türklüğe dair bir iz taşır. Öyküde anlatılan bütün mekânlar, nesnelere millî özellikleriyle önem kazanır ve sembol değeri taşır. Nesnelere bir metinde entrik kurguya uygun bir atmosfer yaratma, başkisi ile mekân arasında, okur ile metin arasındaki bağları güçlendirme işlevlerinin yanı sıra sahip oldukları simgesel katmanlarla metnin açıklanmasında, yüzey yapıdan derin yapıya geçişte, farklı ve zengin boyutlara yönelmesinde oldukça önemli bir işleve sahiptir. Nesne, bireylerin tercihlerine bağlı olarak hayatımıza girer. Bireylerin tercihlerinde de bireyin dâhil olduğu kültür dairesi, dünya görüşü ve sosyal çevrenin etkisi görülür. Yani bireylerin nesne seçimleri, nesnelere simgesel açımları onların zihniyeti hakkında bir fikir verir. *Yiğit Türkler* öyküsünde mızıka, bayrak, kılıç, millî marş, güreş, at, cirit, asker, davul, ney, millî kıyafetler ve miğfer öyküde Türklükle özdeşleşen sembollerdir. Mimaride, müzikte, giyim-kuşamda, oyunlarda yani yaşam biçiminde ve zihniyette millî değerler esas alınır. Öyküde Türklük vurgusu kelime tercihlerine de yansır. "Türk" kelimesinin 74 defa kullanılması, yazarın Türkçülüğe verdiği önemin bir diğer göstergesidir.

Ethem Nejat'ın Türkçülüğü savunan bir aydın oluşunun eserindeki bir başka görünümü Mehmet Emin Yurdakul'un "Cenge Giderken" şiirinde geçen "Türk evlâdım, evde durmaz giderim." dizesinin "Türk oğluyum evde durmaz giderim." (s. 27) şeklinde hatırlatılmasıdır. Öykünün üçüncü bölümünün de adı olan bu ifade vatanseverliğin, azim ve kararlılığın anahtar ifadesi olur.

Turancılık fikri de öyküde yer yer vurgulanır. "Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Yakutları dilde, edebiyatta, kültürde birleştirmeye Turan denir" (Gökalp, 2004, 27-28). Turancılık ise Türk ve bütün Turan kavimlerinin kendine özgü hallerini genel olarak ifade etmek anlamına gelmektedir. (Soğukömeroğulları, 2010, 8) Nihai amacı Türkleri tek bir bayrak altında toplamak olan Turancılık, II. Meşrutiyet döneminde aydınların düşünce dünyalarını şekillendiren kavramlardandır. Ethem Nejat, *Yiğit Türkler* eserinde yakın geleceği anlatırken eserdeki kurguya göre Osmanlı, Balkan Savaşı'nda kaybettiği, Edirne, Selanik ve Manastır'ı geri almakla kalmaz, genişleyerek bir Turan İmparatorluğuna dönüşür. Edirne'nin adı "Koca Emel", Selanik'in adı "Hür Yurt", Manastır'ın adı ise "Kızıl Tepe" olarak değiştirilir. Altınoba'da düzenlenen yarışmalar adeta "Türk Olimpiyatları" şeklinde kurgulanır. (Yılmaz, 2014, 87)

"İşte Yiğit Türkler geçiyor... Yiğit Türkler Türk diyarının her tarafında teşkilatı olan bir terbiye-i bedeniye ve asker hazırlığı derneğidir. Yiğit Türklerin muhtelif fırkaları müsabakaya iştirak etti: İstanbul Fırkası, Koca Emel Fırkası Hür Yurdu Fırkası, Kızıl Tepe Fırkası, Kazan Fırkası, Kafkas Fırkası, Moğol Fırkası, Erzurum Fırkası, Bağdat Fırkası, Kayseri Fırkası, Maraş Fırkası, Diyarbekir ve Harput Fırkası, İzmir Fırkası, Adana Fırkası, Konya ve Ankara Fırkaları, Altınoba Fırkası, Bolu ve İzmit Fırkaları, Kastamonu Fırkası, Trabzon Sibiryâ Fırkası, Kırım Fırkası..." (s. 12)

Yazar, Yiğit Türkler fırkasının teşkilatlarını sıralarken Turan coğrafyasının sınırlarını çizer ve Turancılığa olan inancını gösterir. Ethem Nejat'a göre imparatorluk yaşamaya devam ederse Turan fikriyle var olacak ve Türkler çok geniş bir coğrafyada birlik ve beraberlik içinde yaşamlarını sürdürecektir.

Oğuz, öyküdeki Turancılık fikrinin kişiler düzlemindeki temsilcisidir: "Oğuz senede birkaç kere ya babası, ya anası veya hem babası hem anasıyla birlikte Anadolu'da, Rumeli'de, Sevgili Turan'da, Avrupa'da, Amerika'da seyahatler yapardı." (s. 20), "Büyük ve katil düşman Turan'ı kana boyuyormuş." (s. 25), "Turan evladı" (s. 26). Oğuz'un zihnindeki Turan fikri yaşam biçiminde, önceliklerinde ve konuşmasında kendini hissettirir. Alıntılarda geçen ifadeler, Ethem Nejat'ın Turancılık fikrine olan ilgi ve hassasiyetinin yansımaları olarak düşünülebilir.

Çiftlik Müdürü öyküsünde tabiatla iç içe yaşamayı seven ve hatta geçimini bir çiftlikte kâhyalık yaparak sağlayan Bayezit Ferit, sahip olduğu bu fikri eski Türk tarihinden verdiği örneklerle destekleyerek Türkçülük fikrini tarih referansıyla destekler:

“Eski Türkler de kırların meftunu değil miydiler? Ecdadımız tabiatın en güzel noktalarına çadırlarını kurup hayvanlarını otlatmaz mı idiler? Kaya Alp oğlu Süleyman Şah kırdı dolaşırken, tabiatın güzelliklerini temaşa ederken rahlet edip Gündüz Bey'in, Savcı Bey'in, Osman Bey'in ve bütün kabile halkının matemini mucib olmamış mı idi?” (s. 4-5)

Osmanlı'nın kuruluş döneminden örnek verilir. Türklerin yaşam tarzından kaynaklanan tabiat esaslı dünya algıları üzerinde durulur. Öyle ki Türklerin inanç sisteminde dağ, ay, yıldız, güneş, akarsu vb. tabiat varlıkları kutsal sayılırdı. Öyküde Türklerin tabiatla iç içeliğinin roman başkişisine kolektif bellek vasıtasıyla aktarıldığı hissettirilmektedir. Öyküdeki bazı kişilerin isimleri de Türkçülük fikrinin bir yansıması olarak bilinçli bir şekilde tercih edildiği görülür. Bayezıt Ferit'in en yakın arkadaşı olan ve sürekli mektuplaştığı Tukuz Akif ve çiftliğin sahibi Turhan Efendi bu doğrultuda değerlendirilebilir. Tukuz, eski bir Türkçe isim olup Ergenekon Destanı'nın kahramanlarından biridir ve Dokuz Oğuz anlamına gelmektedir. Turhan ise Eski Türklerde vergi ödemeyen, hükümdarın huzuruna istediği zaman çıkabilen, saygın ve seçkin anlamlarında kullanılır.

Türkçülük fikrini besleyen en güçlü kaynak olarak Anadolu, “Bal Bahçesi” hariç bütün öykülerde mekân olarak seçilir. “Ontolojik anlamda mekân, insan varlığının evrendeki tutunma yeri, bir oluşlar/kılışlar diyarı ve nihayet insan başarılarının hem ürünü, hem de etkileyen nitelikli uygulama alanıdır.” (Korkmaz, 2015, 79) Mekân ve insan arasında karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. İnsanın hayata bakışı, tecrübeleri, ruh dünyası mekân algısını değiştirebileceği gibi mekânın fiziki ve çağrışımsal koşulları bireyin ruh ve düşün dünyası üzerinde etkili olabilmektedir. Mekân, kimlik inşasında önemli bir yere sahiptir. “Çünkü insan ve toplum, mekânda kendini görür, kendini inşa eder. Mekân hayatın havzasıdır, insanın zaman içindeki konumudur.” (Alver, 2006, 37) Vatan, milletin geçmişinden yadigârlar barındıran, halkın her türlü kültürel etkinliğine ev sahipliği yapan mekândır. Ethem Nejat'ın öykülerinde Anadolu, Türklerin vatanı olarak ele alınır.

Yiğit Türkler öyküsünde Anadolu, “Kainatın en güzel, en sevimli, en zengin, en bereketli yeri” (s. 3) olarak görülür. Oğuz, Anadolu dağlarının kutlu toprağı içinde büyür. (s. 19) Bu kutlu toprak, yalnızca bir toprak parçası değil manevi bir dayanak, Türkler için ölen/ölmüş gösterilen kimliklerini diriltecek, öz kaynaklarına dönmelerini sağlayacak bir bellek mekânıdır.

Çiftlik Müdürü öyküsü Anadolu'yu tanıtmak ve yüceltmek gayesinin öne çıktığı bir eserdir. Anadolu, Türklüğün kaynağı, merkezi, en yoğun yaşatıldığı yerdir:

“Tren hep böyle sevimli levhalar içinde geçti. Allah'ım ne güzel ve ne şirin yerler!.. Bir santim boş yer yok. Ara sıra tesadüf olunan kalabalık yılankavi, şosa toprağın rengini ancak göstermeye müsaade ediyor. Bu hale Anadolu içlerine kadar tesadüf ediliyor.” (s. 10) “Ben Anadolu'nun karşında sıralanan zenginliğini, manevi yüksekliğini görünce her fırsatta esbâb-ı tarihçe-i Türkiye'yi anlatmaktan kendimi alamıyorum.” (s. 12) “Türklüğün saf ve müstesna hayatını ancak burada öğrenebildim.” (s. 14)

Sonuç olarak Ethem Nejat'ın öykülerinde Anadolu, öykü kişilerinin kendilerini gerçekleştirdikleri, bütün zorluklara, maddî imkânsızlıklara rağmen mutlu, huzurlu hissettikleri, Türkçülük fikrine hizmet ettikleri açık-geniş içtenlik mekânıdır.

2.2. Yeniden İnsanın Temeli: Eğitim

II. Meşrutiyet dönemi siyasi ve sosyal anlamda bir canlanmanın yaşandığı bir dönem olduğu gibi eğitim alanında da önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemdir. Tanzimat'tan itibaren başlayan eğitimi yaygınlaştırma çabaları bu dönem hız kazanır. Eğitimin önem kazanmasının sebebi, imparatorluğu çöküşten kurtaracak, var olan sorunları tespit etmekle kalmayıp çözüme kavuşturacak bir nesil yetiştirme arayışıdır. Osmanlı bu aşamaya imparatorluğun beka sorunuyla yüzleşmesinin zaruri bir neticesi olarak gelir. Osmanlı hem eğitim sistemini çağa uygun olarak Batı tarzı okullar aracılığıyla değiştirmek hem de bunları tüm imparatorluk coğrafyasına yaygınlaştırmanın yollarını aramaya başlar. Tebaadan, ümmetten, millete geçiş yolunda yaratılmak istenen millî, modern, ahlâklı, “yeni insan” tipinin oluşturulmasında, yeni bir kimlik inşasında eğitim, en önemli misyonu üstlenmektedir. “Yeni Hayat'ın en önemli prensipleri asrilik, tekamül ve eğitimidir.” (Ercilasun, 2013, 260). Eğitim bireylere bağlı oldukları millete has değerlerin öğretilmesinde ve millet bilincinin oluşturulmasında önemli bir paya sahiptir. “Milliyetin kültürel temellerini ortak bir dil ve ortak tarihî gelenekler oluşturur. Bunlar, bir eğitim süreci tarafından popüler duygusal vatanseverliğin hedefi haline getirildiğinde, sonuç milliyetçiliktir.” (Hayes, 2010, 21). Ballibar ve Walterstein, eğitimi ulusal ideolojinin aşılandığı yerler olarak görür (Balibar ve Wallerstein, 2013, 121). Benedict Anderson da “Nasıl okullar ve üniversiteler milliyetçiliğin en bilinçli taraftarları olduysa, okul ve üniversitelerin gelişmesi de milliyetçiliğin gelişmesinin bir ölçüsü olmuştur.” (Anderson, 2014, 87) diyerek okulların, eğitimin milliyetçilik ve millî kimliğin oluşumundaki önemini vurgular.

II. Meşrutiyet döneminde yazar ve aydınlar hangi ideolojiyi benimsemiş olurlarsa olsunlar eserlerinde eğitimin gerekliliğini, zarureti, önemini vurgularlar. Yazarlar arasındaki ortak kanı çağa uygun, modern koşullarda, kadın-erkek ayırt etmeksizin yaygın bir eğitim seferberliğinin başlatılmasıdır. Nitekim II. Meşrutiyet döneminde öğretmen ve okul sayısı kayda değer oranda artış gösterir. Özellikle Balkan Savaşları'ndan sonra Türkçülük akımının yaygınlık kazanması eğitimde izlenen politikaya da etki eder.

“Dönemin düşünürleri Ziya Gökalp ile Satı Bey arasında yapılan “ulusal eğitim” tartışmasında eğitim sistemini kurarken “ulusal” amaçların verilmesi, eğitimde ödül ve cezanın yeri, toplumsal denetimin eğitim üzerindeki etkileri, kişilik özelliklerinin üzerinde eğitimin etkisi gibi konular sorgulanmıştır. “Millî Terbiye” konusu da bu dönemde eğitim bilimcilerce sıkça dile getirilen, çalışmalara konu edilen bir mevzu olmuştur.” (Çelebi ve Asan, 2014, 266).

Bu dönem okullarda Malumat-ı Medeniyye (Yurttaşlık Bilgisi) dersi okutulmaya başlanır. “Bu dönemde yayınlanan İlkokullar Yönetmeliği'nde, “zorunlu eğitime tabi olan çocukların dinine bağlı, yurtsever, gayretli ve çalışkan insanlar olarak yetiştirilmeleri” amaç olarak ifade edilmiştir.” (Binbaşoğlu, 1995, 131). Kızlar, orta, lise ve üniversite tahsiline yaygın olarak katılmaya başlar. Dârüfünûn'ın ıslah edilmeye çalışılır, yurt dışından birçok hoca getirilir.

Ethem Nejat'ın öykülerinde modern, çağa ayak uyduran, eğitimli, idealist, çalışkan, gayretli, milliyetçi, vatansever bir gençlik/kimlik önerisinde bulunulur. Bu özelliklere sahip olunursa milletin, devletin ihya olacağı; olumsuz şartlara sahip olursa bile çalışarak, mücadele ederek, istenilen seviyeye geleceği vurgusu yapılır. Bu durum çiftlik örneğinde somutlaştırılır. Çiftlik ile imparatorluğun durumu benzerlik göstermektedir. İki de viran, bakımsız ve çaresiz görünmektedir; ancak eğitim yoluyla bütün bu olumsuzluklar giderilebilir.

Çiftlik Müdürü'nde Bayezit Ferit çiftçi çocuklarının eğitimine büyük önem verir. Öyküde yeniden inşaada eğitimin ve çocukların önemi şöyle vurgulanır:

“Çiftçi çocuklarını okutmak üzere bir iptidai yaptırırım. İyi bir muallim celbettim. Bu muallim dört seneden beri çalışıyor. Çiftçi çocukları yalnız okuyup, yazmak, hesap yapmak ve namaz sureleri öğrenmiyorlar, âlemi tanıyorlar, terakkiyât-ı asriyeye vakıf oluyorlar, ziraata büyük bir hiss-i hürmet besliyorlar. Her günkü ziraat terakkiyâtını sinematograf manzaraları ve levhalarıyla takip ediyorlar... Çiftliğimiz mektebinde çocuklar gayet milliyetperver yetiştiriyorlar. Onlar gayet koyu ve mefkûreci Türk yavrularıdır. Sonra hepsi çalışmayı sever, hepsi bilhassa mesleklerin şahu olarak ziraatı tanır. Mektebimizin bütün çocukları şöyle düşünürler: Hayat vatan içindir. İnsanlar vatan hizmet ve fedakârlık eylemek için dünyaya gelmişlerdir, başka bir şey için değil...” (s. 32)

Yazar, millî bir eğitim tarzını önceler. Çocuklara hem modern eğitim tarzıyla, pozitif bilimler öğretilmekte hem de millî değerleri ve vatana millete hizmet bilinci aşılanmaktadır. Vatana ve millete hizmet, eğitimin esas amacıdır. Geleceği kuracak olan yeni neslin yetiştiği yer okullardır. Yazarın öykülerde eğitime bu kadar önem vermesi ülkenin geleceğinin inşasını da önemseydiğini gösterir. 1913'te yayımlanan Çiftlik Müdürü'nün vaka zamanının 1933-1939 yılları olması yazarın yakın gelecekte eğitim yoluyla Türklük bilincine erişen ve refaha ulaşan bir toplum tasavvur ettiğini gösterir. Eser bu açıdan toplumu yol gösteren bir pusula niteliğindedir. Çocuk nasıl eğitim alırsa toplumun geleceğini o doğrultuda şekillenir. Ethem Nejat'ın öykülerinde öne çıkan kişilerin çocuk ve gençlerden oluşması, yazarın çocuklar ve gençleri ülkeyi içinde bulunduğu buhranlı dönemden kurtaracak kişiler olarak görmesindedir.

Ethem Nejat'ın öykülerinde eğitim, sorunları ortadan kaldırmanın, bir şeyleri değiştirmenin, bireysel ve toplumsal refaha ve mutluluğa ulaşmanın ilk adımıdır. Eğitim bireylerin değişim/dönüşümünün, aydınlanma ve bilinçlenme evresinin en önemli aşamasını oluşturur. Eğitim alan bireyin farkındalık gücü artar, kendini ve çevresini daha iyi gözlemleyip tahlil eder. “Zengin Böcekçi” öyküsünde İbrahim Efendi'nin çevresi tarafından örnek alınan bir kişi olma süreci okulunu bitirip böcekçilik mektebine gitmesiyle başlar. “Bal Bahçesi” öyküsünde başkışının bilişsel açıdan olgunlaşması, geleceğine dair planlar yapıp çiftçilik ve arıcılıkla uğraşmaya karar vermesi eğitimin başkışı üzerindeki yönlendirici etkisine işaret eder.

Öykülerde eğitim konusu kadar eğitimin nasıl olması gerektiği konusu da dikkat çeker. Ethem Nejat'ın arzuladığı eğitim, doğayla iç içe, gündelik hayatla bütünleşmiş, gelenek, görenek ve millî değerleri önceleyen, teorik bilginin yanı sıra uygulamalı yönetime önem veren bir modeldir. *Yiğit Türkler* öyküsünde Oğuz ve Günseli'nin yetiştiği okullar Açık Hava Mektebi olarak adlandırılır: “Oh! Bu açık hava mektebindeki hayat ne saf, ne ruh-perver, ne namuskârâne idi!.. Bu mektepte her şey vatan ve millet, her şey sa'y, her şey namus idi! Açık hava mektebinde, yalnız erkek çocuklar değil, erkeklerle işte, okumakta, muhakemede, idmanda, metanette, müsabaka eden hanım kızlar da terbiye oluyordu...” (s. 20-21) Türklüğe, tarım ve hayvancılığa dair şeylerin okutulduğu, köy hayatının inceliklerinin anlatıldığı, karma eğitim

sisteminin uygulandığı bu okullara devam eden çocuklar birer “mefkûre kahramanı” (s. 21) olarak yetişmektedir. Buradan mezun olan gençler, her şeyden önce vatan-millet bilincine erişmiş, kültürel değerlerine sahip çıkan kişiler olacaktır.

Açık Hava Mektebi'nin diğer okullardan en büyük farkı teoriden çok uygulamayı esas almasıdır. Bu okulun öğrencileri at biner, ava çıkar, cirit oynar, kürek çeker. Belli bir okul binasına sıkışıp kalmayan bu okullar tabiat-insan ilişkisini güçlendirerek insanların hayatının daha rahat daha mutlu geçmesini amaçlar. Buradan öğrendikleriyle iş dünyasına atılan gençler, ülke ekonomisinin de kalkınmasını sağlayacaktır. Böylelikle okullar, bireyselden toplumsala bir gelişim zinciri içerisinde işlev gösterir.

2.3. Millî Ekonominin Topraktan Yükselişi: Ziraat

Ziraat konusu Ethem Nejat'ın bütün öykülerinde işlenir. Yazarın bu konuya bu kadar önem vermesi Osmanlı'nın II. Meşrutiyet dönemindeki siyasi, sosyal ve ekonomik şartlarından kaynaklanır.

“Tarım tüm dönemler itibariyle Osmanlı ekonomisinin belkemiğini oluşturan sektördü. Tarımsal faaliyetlerin hem devlet hem de halk için taşıdığı önem, İmparatorluğun çöküşüne kadar devam etmiştir. Tarımsal faaliyetler halkın en önemli geçim faaliyetini teşkil ederken devlet için de vergilerin ana kaynağını oluşturmaktaydı.” (Uzun, 2003, 205).

Yaşanan savaşlar ve büyük toprak kayıpları, Batılılara ve azınlıklara verilen ekonomik imtiyazlar Osmanlı'nın ekonomisini derinden sarsar. Sürekli bir savaş durumunun söz konusu olması çiftçilikle ilgilenen kesimin askere alınmasına ve tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin durma noktasına gelmesine neden olur. Böyle olunca bilhassa Balkan Savaşları sırasında ve sonrasında tarımdan gelir elde etmek bir yana halkın yiyecek ihtiyacı bile karşılanamayacak bir noktaya gelir. Balkanlar'daki verimli tarım arazilerinin elden çıkması tarımsal verimin düşmesinde önemli bir etkiye sahip olur. “Anadolu, Osmanlı'yı besleyecek tek coğrafyaydı. Halkın ve ordunun işesi ancak ülke topraklarında yetiştirilecek tahılla sağlanabilecekti.” (Toprak, 2012, 440). Meselenin bu kadar ciddi boyutlara ulaşması devleti tarımsal üretimi artırmak için çeşitli önlemler almaya mecbur ederken dönemin aydınları da bu konuya sessiz kalmaz. Ethem Nejat'ın *Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi*'nde yayımlanan “İpek Mahsülü ve Memleketimiz”, “Selanik Ziraat Mektebini Ziyaret”, “Çiftlik Sahipleri”, “Memleketimiz ve Kooperatif Şirketler”; *Yeni Fikir* dergisinde yayımlanan “Dağlı, Bayırlı, Ovalı, Yaylalı Olmalıyız! I”, “Dağlı, Bayırlı, Ovalı, Yaylalı Olmalıyız! II”; *Toprak* dergisinde yayımlanan “Ziraat mı Evvel? Ticaret mi?” başlıklı yazılarında ve *Türklük Nedir ve Terbiye Yolları* adlı kitabında ziraatın Türkler açısından önemi ve nasıl geliştirilebileceği üzerinde durulur. *Türklük Nedir ve Terbiye Yolları* eserindeki şu ifadeler Ethem Nejat'ın ziraat konusundaki görüşlerini özetler niteliktedir:

“Bizim memleketimizde mesleklerin şahı ziraattır. Düşünce eğitiminde ve genel eğitimde gözetilen amaçta ziraat oldukça zorunlu bir yer tutmalıdır. (...) Daima hedef, özellikle eğitim ziraata yönelik olmalıdır. Hatta daha ileri giderek derim ki bizde ziraat bir mefkûre, millî mefkûrenin kesin bir emri olmalıdır. (...) Osmanlı toplumsal yapısını oluşturan çiftçi, terakki ve tekâmülde elde ettiği zaman büyük ilerlemelere ve büyük sanayiye o zaman kavuşacaktır. Bunun için biz her şeyden önce çiftçiliği ve çiftçiyi eğitime kavuşturmalıyız. Bundan başka toplumun her sınıfı çiftçilik hakkında her şeyden çok bilgi sahibi olmalıdır. Çünkü çiftçi memleketinde bütün işlerin bir ucu çiftçiliğe uzanmaktadır.” (Ethem Nejat, 2001, 53).

Ethem Nejat yalnız makalelerinde değil, öykülerinde de ziraatın, millî üretimin, ülke refahı ve içinde bulunulan zor şartlardan kurtulmak için en önemli çıkış yolu olduğunu savunur. *Çiftlik Müdürü*, “Bal Bahçesi”, “Zengin Böcekçi”, “O Zengin ve Mesut Oldu” öykülerinde ziraatın hem ülkenin hem bireyin refahı için sahip olduğu önem vurgulanır.

Yazar, “O Zengin ve Mesut Oldu” öyküsünde çiftçiliği, üretmeyi, köy hayatını çok seven Halim ve köy hayatından ve çiftçilikten nefret eden Macit'i karşılaştırmak suretiyle ziraat konusunu işler. Ethem Nejat'ın öyküde tarafı çok nettir. Gençleri çiftçiliğe yönlendirmek için bu eseri yazan yazar, öykünün sonunda Halim'in zengin ve mutlu bir hayatı olduğunu, Macit'in ise maddi zorluklar, mutsuzluk ve pişmanlık içinde yaşadığını vurgulayarak tezini somutlaştırır.

Öyküde Halim ve Macit üzerinden çiftçilik ve memuriyet karşılaştırılır. Halim'in çiftçi olmasında babasının nasihatlerinin ve onu yönlendirmesinin payı büyüktür:

“Babam her zaman bana der ki oğlum ben böyle güneş karşısında çalışmasaydım vücudum böyle sapsağlam olmaz belki büyük bir ihtiyar olurdu. Ben işçilerimle beraber sıcakta yatmasaydım Cenab-ı Hak bize nafaka verirdi, verirdi ama bu kadar zengin, mesut ve rahat olamazdım. Ahırlarımda bu kadar hayvan, ambarlarımda bu kadar ekin bulunmazdı. Çünkü çalışmaya Cenab-ı Hak vermez. Ben çalışmayınca sizi sonra fakir bıraktım. Seni iyice okutamaz, hükümete de çok vergi veremezdim...” (s. 38).

Çiftçilik hem bireysel hem de toplumsal refahı ve mutluluğu sağlamaktadır. Çiftçilik yapmak, bedenen sağlıklı bir vücuda sahip olmak, aile saadetine ulaşmak ve devletin ekonomisine destek olarak toplumun refah düzeyine katkıda bulunmak anlamına gelmektedir.

Memuriyetin öyküdeki karşılığı ise mutsuzluk, kendinden ödün vermek, kendinden üst makamda yer alan memurlar tarafından küçük görülme, zar zor geçimini sağlayacak bir gelire sahip olmak ve her an işten atılma tehlikesiyle karşı karşıya kalmak demektir. Yazara göre çiftçilik özgürlük, memuriyet ise bağımlılıktır. Planlı ve programlı bir şekilde özveriyle çalıştıktan sonra çiftçilikte başarısız olma ihtimali pek yoktur. Memuriyette ise ne kadar çalışırsan çalış kişinin dışında gelişen olaylar, işinin tehlikeye girmesine neden olabilir.

Yazar, ailelerin çocuklarının geleceğini yönlendirmedeki etkisine dikkat çeker. İki gencin de seçtikleri mesleklerde ailelerinin yönlendirmelerinin etkisi büyüktür. Yazar bu yönüyle öyküde yalnızca gençleri çiftçiliğe teşvik etmekle kalmaz, aileleri de uyarmış olur. Ebeveynlerin bilinçlenmesi toplumun geleceğinin inşasında, arzulanılan toplum düzeninin yaratılmasında oldukça önemli bir misyon üstlenir. *Çiftlik Müdürü*'nde de ailelerin ve çevrenin meslek seçimindeki etkisinden bahsedilir:

"Belki hatırlarsın; küçükken ebeveynimizin ehîbbâsından bazıları bize ve babalarımıza nasihat ederek: "Çocukların istikbalini mahvetmeyiniz. Çiftçi olup da ne yapacaklar? Arazileri yok, paraları yok, yazıktır. Memuriyet almak da güç... Çocukları geliniz hukuk mektebine, Mülkiyeye veriniz. Bütün istikbal oradadır!.." dememişler miydi? Onların değişlerine göre biçare biçare bizler çiftçilikle mesut olmayacak, istikbali karanlık bir meslek sahibi olacaktık. Halbuki onların ne kadar hatalı ve ileriye görmemiş oldukları, bizim ise ne kadar haklı ve musib hareket etmiş olduğumuz meydana çıktı. O zavallılar bilmiyorlardı ki istikbal çiftçilerindir. Saadet, bahtiyarlık da bütün çiftçilere aittir." (s. 15)

Burada hem ailelerin yanlış yönlendirmesi, öngörülü olamayışları eleştirilirken hem de insanların çiftçiliğe karşı olumsuz bakışı da gözler önüne serilir. Ethem Nejat'ın öykülerinde çözmek istediği en önemli sorunlardan biri toplumun çiftçiliğe karşı önyargılı bakışıdır. Bu önyargı, çiftçilikle uğraşan zengin, mutlu ve huzurlu olan insanların sayısının çoğalmasıyla ortadan kalkacaktır.

Öykülerde ziraatın önemini yanı sıra ziraat faaliyetlerinin nasıl yapılması gerektiği konusuna da yer verilir. *Çiftlik Müdürü*'nde çiftliğe müdür olan Bayezit Ferit çiftçiliğin nasıl yapılması gerektiğini çiftlikte yaptıklarıyla örnekendirir. Öncelikle ziraat alanında eğitim alınmalıdır. Çağa uygun, modern makinelerin kullanımı hem verimi artıracak hem tasarruf sağlayacak hem de işçilerin işini kolaylaştıracaktır. Yabancı makineler yerine eğer varsa yerli makinelerin kullanımı tercih edilmelidir. Böylelikle millî ekonomiye katkı sağlanacaktır. Bir çiftlikte verimin artmasında çiftlikte çalışan işçilerin payı büyüktür. İşçiler, temiz ve sağlıklı şartlarda mutlu ve huzurlu bir şekilde çalışırsa işini severek ve özveriyle yapacak bu da alınan verimi kendiliğinden artıracaktır. Bayezit Ferit bunu gerçekleştirmek için işçiler için daha iyi koşullarda yeni evler inşa ettirir:

"İnşa ettirdiğim iki katlı haneler bilhassa işçilerimi bize celp ve cezbedi. Çiftçiler şimdi temiz yaşıyor. İki temiz odası, bir salonu, bir mutfak, bir ambarı, bir gusülhaneyi ve abdesthaneyi hâvi olan şık binalar işçileri vakurâne ve temiz yaşamaya mecbur etti. Onlar şimdi akşam evlerine gidince banyo ediyorlar. Sonra temiz elbiselerini giyip ya bahçelerinde muntazam sofralarında yemek yiyorlar veyahut çocukları ile gezmeye çıkıyorlar. Çiftliğimiz ameleleri arasında bir inkılâb-ı içtimâî' vücut bulduğunu müftechiren söylerim." (s. 31-32)

Bayezit Ferit, çiftlikle ilgili konuları işçilerle istişare eder, onların da görüşlerini alarak çiftliği yönetir. Aralarında güçlü bir güven tesis olur. Böylelikle çiftlik çalışanları çiftliği öylesine sahiplenir ki orayı kendi evleri, kendi tarlaları gibi görürler. Bu durum da çiftlikteki mutluluğu ve refahı artırır.

Ethem Nejat, çiftçiliği vatanî hizmetlerden biri olarak görür. Ona göre "Zengin olmaya çalışmayan adam vatanına ve dinine hizmet etmemiştir. Çünkü vatan kuvvetli ve cesur askerlerden sonra para ile muhafaza olunacaktır." (s. 33). Askerlikten sonraki en önemli faaliyet olarak çiftçiliği gören yazar, II. Meşrutiyet döneminin şartları içerisinde ziraat aracılığıyla yerli ve millî bir ekonomi modelinin zeminini hazırlama arzusundadır.

2.4. Millî Direniş/Dirilişin İmkânları Aşan Boyutu: Kahramanlık

Ethem Nejat'ın öykülerinde kahramanlık teması Türk milliyetçiliği fikriyle bağlantılı olarak işlenir. "Kahraman Nuri" öyküsünde Nuri, on iki yaşında bir çocuk olmasına rağmen Balkanlar'da düşmanın Türklere yaptığı mezalime sessiz kalmaz ve onlara karşı savaşmak için orduya gönüllü olarak yazılır. Vatansever, milliyetçi ve cesur bir çocuk olan Nuri, yazar tarafından idealize edilir. Balkan Savaşları yıllarında yayımlanan bu öyküde edebî eserlerin propaganda işlevi doğrultusunda halka moral vermek ve düşmana karşı motivasyon sağlamak düşüncesi öne çıkar. Yazarın öykünün başkışisi olarak on iki yaşında

bir çocuğu seçmesi tesadüfi değildir. Toplumun genel yargıları itibariyle on iki yaşındaki çocuk henüz oyun çağında, olgunlaşmamış ve sorumluluk alamayacak bir konumdadır. Bu algıyı yerle bir eden Nuri, söz konusu vatan olunca herkesin üzerine düşeni yapması gerektiğini vurgular. "Büyük çabaların, ulusal ilerlemeye hizmet eden uğraşların, yani genel amaçların, tekil kişiliklerin eylemlerine dönüşmesi, yaşamdaki kahramanlığın özünü karakterize etmektedir." (Pospelov, 2014, 136) Nuri, yazar tarafından kahramanlığın sembolü bir karakter olarak kurgulanır. On iki yaşındaki bir çocuk bile düşman karşısında böyle bir tavır alabiliyorsa toplumun esas sorumluluk alması gereken yetişkin kısmı düşünüldüğünde düşmanın başarılı olabileme ihtimali pek mümkün görünmemektedir. Bu açıdan Nuri, Türk toplumu açısından düşmana karşı umudu da sembolize eder.

Nuri'nin vatanın tehlikeye düşmesine karşı aldığı tavırda dinî inancın da payı büyüktür. Öyküde Türklük ve Müslümanlık Türk kimliğini oluşturan ve birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur.

"Kim terk ediyor, kim terk edecek? Bu vatani terk edene taşlar, topraklar, cihanlar lanet eder. Allahım bizi utandırma! (...) Vatani terk edersek Allah lanet eder diyorlar. Ben Allah'ın bu emrini yapmazsam mutlaka imansız olacağım. Kuzum ağalar, beni de o deftere yazınız... Ben de imansız yaşamayayım, ben de ya gazi ya şehit olayım... diyordu." (S. 7, s. 2)

Nuri'nin sahip olduğu bu inanç düşmana karşı direnç göstermede önemli bir teşvik unsurudur. Şerif Mardin, dini bireyin kendini anlamlar dünyasında konumlandırmasında başat öncüllerden biri olarak düşünür: "Din, bir dünyayı anlama ve kendini o dünyada belirli bir yere yerleştirme modeli olarak fonksiyon görmektedir." (Mardin, 2014, 30). Nuri'nin dünyayı algılamasında ve düşman karşısında tavır almasında İslam inancının, şehitlik ve gazilik mertebesinin insan dünyasındaki olumlu intibasının etkisi büyüktür. Düşmanın gayrimüslim olması da Nuri'deki inanç eksenli bakış açısını daha görünür ve anlamlı kılmaktadır.

Öyküde Nuri'nin vatansever kimliğinin öne çıkışında ötekinin işlevi önemli yer tutar. Bünyesinde birçok etnik unsur barındıran Osmanlı İmparatorluğunda kurtuluşun son çaresi olarak görülen Türk kimliğine dönüş, farkındalığın artması ve "öteki"nin görünür hale gelmesi sürecini de beraberinde getirir. İmparatorluğun aslı ve kurucu unsuru olan Türkler, yıllardır Osmanlılık maskesi altına sığınarak imparatorluğun yıkılması ve kendi ulus-devletlerini kurulması için mücadele veren "öteki"nin farkına varır. Bu farkındalık, Türkler açısından bilinçlenme ve millî kimliği inşa etme sürecinin en önemli ayaklarından birini oluştururken; imparatorluktaki "öteki"ler için "öteki"nin uyanışı anlamına gelir. Türkler çok uzun süre, imparatorluğu ayakta tutmak adına ve birlik ve beraberliği esas alan yaşam üslubu gereği "öteki"ni görmez/görmek istemez/görmezden gelir; ancak yaşanan siyasi ve sosyal gelişmeler neticesinde "öteki"yi görmemek imkânsız hâle gelir. "Öteki", Türklerin karşısına ayrılıkçı faaliyetler ve saldırgan bir tavırla çıkar ve böylelikle Türklerin millî kimlik inşası sürecinde karşı kutupta yer alırlar.

Nuri'nin vatanseverlik duygularını ve düşmana karşı savaşma isteğinin artmasında İbrahim Çavuş'tan dinlediği, düşmanın Türklere zulmettiğine dair anlatımların payı çok büyüktür:

"Yok, yok bana aksi şeyler söylemeyiniz. Ben yanıyorum. Ben günlerden beri, Rumeli'deki vahşetleri İbrahim Çavuş'tan, Âzâ Efendi'den ve her birinden dinliyorum da yanıyorum. Tahammülüm kalmadı. Orada vâkiâ bugün çocuklar, mini miniler bile parçalanırken biz harbe koşmazsak sonra ne olur? Düşünsenize! Kuzum, Allah aşkına beni de yazınız, ben harp etmek istiyorum..." (S. 7, s. 2)

İbrahim Çavuş öyküde, Nuri'yi hedefe ulaştırmak için güdüleyen dolaylımayıcı işlevindedir:

"Bulgar ne haindir! Bulgar eşkıyası bir köye girince çoluk çocuk hepsini keser. Geçen sene işinden dönen birkaç biçare köylüyü bir dere kenarında koyun keser gibi boğazladılar. (...) Buğday çuvallarının içinde iki müthiş bomba vardı. O saatte pazarda bomba patlayacağını bildikleri için Bulgarlardan hiçbir fert yoktu. Ah, bomba patladı. İslam bacakları, kelleleri, kemikleri gün yüzünde uçuşmaya başladı." (S. 6, s. 3)

Nuri'nin soydaşlarının, kadın-çocuk demeden "öteki" konumundaki kişiler tarafından katledilmesi Nuri'nin içindeki duyguları daha şiddetli yaşamasına neden olur. Düşmanın Hıristiyan inancına sahip olması durumun yalnızca Türkleri değil bütün Müslüman dünyasını tehdit edecek bir noktaya gelebileceği endişesini artırır. Yazar, olayın Nuri ve okuyucu üzerindeki dramatik etkisini güçlendirmek için insanlık dışı katliamın boyutuna bütün ayrıntılarıyla yer verir. Mezalimin derecesi ne kadar artarsa düşmana karşı kin, öfke ve nefret de o kadar artacak Türkleri bir araya getiren "öteki"ye karşı kimlik inşa süreci hız kazanacaktır.

Yiğit Türkler öyküsünde de Oğuz ve Günseli aracılığıyla kahramanlık temasına yer verilir. Özellikle öykünün "Türk Oğluyum Evde Durmaz Giderim" adını taşıyan, vatanın düşman tehlikesi altında olduğunun ve düşmana savaş ilan edildiğinin anlatıldığı üçüncü bölümüne kahramanlık teması hâkimdir.

Savaş çıkınca Oğuz ve Günseli öncelikle çiftliğin bir yıllık gelirini devlete bağışlar. Daha sonra ise ikisi de gönüllü olarak cepheye katılır. Vatansever, cesur, güçlü, kararlı ve fedakâr bir kişiliğe sahip olan Oğuz'un düşman komutanını öldürme ve mühimmat deposunu patlatma görevini başarıyla yerine getirdikten sonra şehit olması öykünün merkezinde yer alan, öykünün düşünsel boyutunu en iyi ifade eden olaydır. Yazar adeta öyküyü başından itibaren bu şahadet olayını anlatmak için kurgular. Zengin ve iyi eğitim almış biri olan Oğuz, vatanın bağımsızlığının hayattaki her türlü zenginlikten üstün olduğunu vurgular ve yazar tarafından idealize edilir.

"Kahraman Nuri" öyküsünde olduğu gibi bu öyküde de "öteki" Oğuz ve Günseli'nin harekete geçmesinde önemli bir yer tutar:

"Büyük ve katil düşman Turan'ı kana boyuyormuş. Kabahati varlığını tanımak, milliyetini takdis etmek, kalben bütün cihanda yaşayan ırkdaşına kaviyyen merbut kalmak, zengin ve mesut olmak, kendi sa'i, istihsâl ve istihlâ geliri kendilerine ait olmak gibi en masum ve en mukaddes şeyleri müdafaa etmek olan alicenab ve insan Türklere tarihin görmediği zulümleri yapıyormuş. Telgraflar her gün her saat Türklük âleminin bir köşesinden bir zulüm, bir işkence, bir eza, bir katl, bir idam, bir katliam haberi getiriyor. Ne için insaniyet âlemi bu vahşetlere husumet ilan etmiyor?.." (s. 25-26).

Yazar, düşmanın Türklere gösterdiği zulmü anlatırken Türklerin milliyetine ve değerlerine bağlı, yüce gönüllü insanlar olduğunu belirtir. Türkler ve düşman zıtlık teşkil eder. Bu karşılaştırma Türklerin savaştaki haklılığını ortaya koyarken millî kimlik inşası sürecine de katkıda bulunur.

2.5. Kafes Arkasından Cepheye: Kadın Kimliği

II. Meşrutiyet dönemi öykülerinde yazarlar arzu edilen, olması gereken, idealize edilmiş, örnek kadın tiplerine bolca yer verir. Güçlü, kendi ayakları üzerinde duran, eğitilmiş, modern, Türk ve Müslüman gelenek ve göreneklerine sahip çıkan bilinçli kadınlar, topluma kadınların imkân verilirse neler yapabileceğini göstermesi ve kadına karşı toplumda bir farkındalık yaratması açısından önemli bir işleve sahiptir.

Ethem Nejat'ın öykülerinde kadın kimliği, *Yiğit Türkler* öyküsündeki Günseli aracılığıyla işlenir. Günseli Hanım, iyi eğitim almış, güçlü, iradeli, vatansever bir kadındır. "Günseli Hanım mektepte at koşturacak, av yapacak, cirit oynayacak, kürek çekecek, yelken kullanacak çok arkadaş buldu." (s. 23) Yazar, Günseli'yi cinsiyetçi bir yaklaşımla yansıtmaz. Günseli, olması gerektiği gibi sosyal alanda ve imkânlar noktasında erkekle eşittir. Burada yazarın, Günseli'yi kadının Türk kültüründeki görünümüne uygun bir yaklaşımla kurguladığı görülür. "İslamiyet'ten önceki dönemlerde "9. yüzyıldan önce" Türk ve Turani toplumlarda kadın ve erkek ikilemi sadece tabii biyolojik yapıdan kaynaklanıyordu. Görev sorumluluk ve mahiyet olarak cinsiyet ayrımı pek söz konusu değildi diyebiliriz." (Gültepe, 2013) Türklerde aile en önemli sosyal yapı unsuru olduğundan ailenin temelini teşkil eden kadına büyük önem verilirdi. Kadın, erkeğin yoldaşı, tamamlayıcısı ve bereket kaynağı olarak görülürdü. Ava çıkar, savaşa katılabilirdi. "Aralarında, devlet siyasetine yön verenler, devlet reisliği yapanlar ve nâip olarak devleti idare edenler vardı." (Kafesoğlu, 2004, 270). Konukların, elçilerin kabulünde Hatun da Kağan'ın yanında yer alırdı. Tarihsel olarak kadın erkeğin gerisinde, ikincilleştirilir ve bu durum bir süre sonra toplumlarda genel kanı haline gelir. "Tarih incelemesi, antik dünyadan gelen kamu alanını sadece bir erkek ortamı olarak ve kadının eve kapatılmasını, hapsedilmesini kutsayarak idealize ettiğini gösterdi. Bu tartışmanın çokça vurgulanması kadınların modern kamusal alandan dışlanmasını ve onların evdeki yalıtılmışlıklarını haklılaştırmaya yardım etti." (Çakır, 2013, 37). Bu durum 18. yüzyıla gelindiğinde yavaş yavaş önce Avrupa'da değişmeye başlar, Osmanlı'da ise II. Meşrutiyet dönemine kadar kısmen; II. Meşrutiyet dönemi sonrasında ise hızlı bir gelişim gösterir. *Yiğit Türkler*'deki Günseli, söz konusu gelişimin bir yansımasıdır. Öyküde Günseli'nin yüzünü kapatarak Oğuz ile oynadığı ve kıran kırana geçen cirit oyununun sonunda Oğuz'un rakibinin genç bir kız olduğunu anlayan izleyenler şaşkınlığını gizleyemez. Ülkede savaş patlak verince Günseli, hiç çekinmeden çocuklarını anne ve babasına emanet ederek cepheye gider. Yazar Günseli'yi Türk kadını için rol model olarak sunar. Kadın güçlendikçe aile güçlenecek; aile güçlendikçe de millet güçlenerek geleceğe daha emin adımlarla ilerleyecektir.

II. Meşrutiyet dönemi özellikle 19. yüzyılda başlayan, kadını toplumsal hayata sokma çabalarının sonuç verdiği bir dönemdir.

"II. Meşrutiyet'in getirdiği özgürlük ortamında kadınlar da – aynı Fransız Devrimi'nde olduğu gibi- özgürlük ve haklar talep etmeye başlıyorlar. Kadınlar kendilerinin de insan sayılmasını talep ederek yaşadıkları insan hakları ihlallerini dile getiriyorlar. Bu dönemde talep edilen kadın hakları manzumesi diyebileceğimiz bir tanımlamaya nelerin dâhil olduğuna bakarsak bunların başında kız çocuklarının ve kadınların eğitimi, kadınların kamu yaşamına katılıp görünür olmalarının desteklenmesi, giyim yasaklarının kalkması, aile hayatındaki talak ve taaddüd-ü zevcat (çok eşlilik ve

erkek isteğiyle boşanma) gibi uygulamaların yasaklanması gibi taleplerini hukuk-i nisvan ve kadınlığın te'ali olarak tanımlanıp savunulduğunu görüyoruz." (Sancar, 2014, 93).

Eğitimin toplum genelinde cinsiyet farkı gözetmeksizin yaygınlaştırılması, Batı medeniyetinin, modern yaşamın, Osmanlı İmparatorluğu üzerinde gittikçe artan etkisi kadının sosyal hayatta görünürlüğünü artırır.

"Tanzimat dönemi reformlarının belki de en önemlisi kadınların kısıtlı da olsa eğitimle ilgili yapılan reformlar sonucunda toplum hayatına katılmaya başlamasıdır. Bu dönemde kadınlar lehine kanunlarda değişiklikler yapılmış yasaklar nispeten yumuşatılmış ayrıca başka fikir ve edebiyat alanında kadınların haklarını savunan yazılar yazılmaya başlamıştır." (Taşkıran, 1973, 24).

Söz konusu yazılar kadının öneminin, farkındalığının toplum bazında artmasını, ilgi görmesini, dikkat çekmesini sağlar. Devletin kadınların eğitimine önem vermesi peş peşe kadınlar için okulların açılmasına zemin hazırlar. Sultan II. Abdülhamit döneminde açılan Füyuzât-ı Hamidiye mektebini, 1913 yılında ilk kız lisesi olan, bugünkü adıyla İstanbul Kız Lisesi, Erenköy, Çamlıca ve Kandilli Kız Liseleri izler. 1914'te Dârülfünûnda kız öğrencilere ders vermeye, 1915 yılında İstanbul Dârülfünûnunda kadınlara haftada dört gün olmak üzere düzenli konferanslar vermeye başlanır. Ayrıca 1915'te ilk defa İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde cinsiyet ayrımı ortadan kalkar, Türk kızları erkekler ile beraber yükseköğrenim görmeye başlar. Bu gelişmeleri 1917 yılında kızlar için Güzel Sanatlar Okulu ve Konservatuar, terzilik eğitimi veren okullar ile hemşirelik ve ticari derslerin verildiği okulların açılması izler. Türk kızlarının eğitim için yurt dışına gönderilmesi ilk kez II. Meşrutiyet döneminde gerçekleşir. Kadınlar memuriyet hayatına atılırlar ve önceden yalnızca ebe, hastabakıcı ve muallim olabiliyorken, II. Meşrutiyet döneminde devletin çeşitli kademelerinde görev almaya başlarlar.

Eğitimdeki bu gelişmelerin yanı sıra kadınlar çeşitli teşkilatlar, dernekler kurar, örgütlü bir yapı halinde kadının hak ettiği sosyal, hukukî haklarını kazanmak için çalışmalarda bulunurlar. Kurulan bu dernekler kadınlar için bir sosyal alan olur ve kadınlar evlerinden çıkmaya başlarlar. Bu dönemde çok sayıda kadın dergileri ve gazeteleri çıkarılır. Dönemin yazarları, aydınları kadın konusuna geniş yer verir ve kadının toplumun, devletin gelişmesinde, modernleşmesinde kilit önemde olduklarını vurgular. Bu gelişmelerle birlikte II. Meşrutiyet döneminde Türk kadını geleneksel "ev hanımı", "anne" statüsünün yanı sıra öğrenim gören, öğreten, haklarını savunan, dergiler, gazeteler çıkaran, makale, roman, hikâye yazar, toplum meseleleriyle ilgilenen, kısmî ölçüde siyasete giren bir hüviyete sahip olur. Bu sürecin bir yansıması olarak Ethem Nejat, *Yiğit Türkler* öyküsünde Türk kadını şöyle anlatır:

"Müsbakaların ikinci partisini Yiğit Türkler ve Türk Gücü derneklerine mensup hanım kızların gecid-i resmileri ve talimleri teşkil ediyordu. Bu kızlar eski uyuyan, pinekleyen kafesler arkasında millete arz-ı hizmet edemeyen hanımlar değildi. Sıkı ve çevik elbiseleri, millî hanım serpuşları ile onlarda tıpkı suret-i mükemmele de talim görmüş askerler gibi geçiyorlar, âvâzelerini yükselterek, harbi, askerliği, milleti, aşk-ı vatani terennüm ediyorlardı." (s. 15)

Yazar, kadını kafes arkasına mahkûm eden, sosyal hayattan dışlayan, pasivize eden eski zihniyeti eleştirir ve vatansever, güçlü, millî şuura sahip Türk kadınına yüceltir.

Ethem Nejat sadece öyküleriyle değil, yazdığı yazılarla da kadının her alanda hak ettiği konuma gelmesi için katkı sunmaya çalışır. *Sırat-ı Müstakîm*'de yayımlanan "Çocuğun Terbiyesinde Valide", "Kız Mektepleri", "Neden Muallime Yetiştiremiyoruz?"; *Türk Kadını* dergisinde yayımlanan "Evlatsız Anneler", "Evsiz Barksız Hanımlar" başlıklı yazılar Ethem Nejat'ın kadın konusuna verdiği önemi ve yapılması gerekenleri ifade ettiği yazıdır. Ethem Nejat'a göre "Kadınlar düşünülmezsizin başlanan bir ıslahat ve terakki programı temeli çürük bir binanın temelini haliyle bırakıp da cihet-i sâiresini tersim ve teremmiye benzer." (Ethem Nejat, 1911, 408). "Anne" olarak yeni nesillerin yetişmesine büyük katkı sağlayan kadın geri planda kalırsa/bırakılırsa toplumun her katmanı bundan zarar görür. Ethem Nejat'ın bu bakış açısıyla yazdığı *Yiğit Türkler* öyküsündeki Günseli, sahip olduğu ideal özelliklerle Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e uzanan Türk kadınının modernleşmesi sürecinin Türk öyküsündeki yansımasıdır.

Sonuç

Her devrin hâkim bir zihniyeti vardır ve bu zihniyet çeşitli araçlarla kendini açığa çıkarır. II. Meşrutiyet döneminin hâkim zihniyeti Türkçülük ve çöküş psikolojisinin yarattığı diriliş/varoluş çabasının yönlendirdiği uyanış fikridir. II. Meşrutiyet döneminin geri planda kalmış aydın ve yazarlarından biri olan Ethem Nejat, Türkçülük düşüncesi merkezinde yazdığı öyküleriyle yaşadığı döneme ayna tutmakla kalmaz, toplumda farkındalık ve uyanış sürecini başlatma gayretiyle imparatorluğun çöküşünü kalemiyle durdurmaya çalışır. Yazarın öyküleri, imparatorluğun tükenişine seyirci kalamayan bir aydının fark

edişlerinin edebî görünümleridir. Ders/öğüt verme amacıyla tezli olarak kaleme alınan öykülerdeki kişi, zaman, mekân, bakış açısı ve anlatıcı, olay örgüsü, dil ve üslûp unsurlarından, yazarın tezini okura en kolay ve doğrudan anlatma amacı doğrultusunda faydalanılır. Bu açıdan eserlerin estetik/güzellik yönü, propaganda yönünün gerisinde kalır.

Öykülerde işlenen bütün temalar, Türkçülük fikrinin alt başlıkları gibidir. Yazar Türkçülüğün nasıl hayata geçirileceğini eğitim, ziraat, kahramanlık ve kadın kimliği temalarıyla irdeler. Kendisi de bir eğitimci olan Ethem Nejat için eğitim, ülkenin yükselişinin temelidir. Millî değerleri, hayatın gerekliliklerini önceleyen, teorik bilginin yanı sıra uygulamayı da esas alan bir eğitim modeli ülkenin geleceğini inşa edecektir. Ethem Nejat'a göre ziraat ise millî ekonominin temelidir. Ekonomik bağımsızlığı olmayan milletler güçlenemeyeceği gibi başka milletlerin sömürüsüne açık hâle gelecektir. Türklerin ekonomilerini millileştirmelerinin yolu ise ziraattan geçer. Modern ve yerli araçlara öncelik verilerek köylülerle iş birliği içinde yapılan üretim hem bireyi, hem aileyi hem de milleti refaha ulaştıracaktır. Ethem Nejat'a göre milletin yükselişi yalnızca erkeklerle olmaz. Yeni nesilleri yetiştirecek olan kadınlar iyi derecede eğitim almalı, hak ve imkânlar noktasında erkeklerin gerisinde kalmamalıdır. Anadolu, öykülerin ortak mekânıdır. Anadolu'nun kalkınması Türklerin kalkınması demektir. Türklerin bin yıllık yurdu olan Anadolu, öykülerde Türklük, kültür, mazi, maneviyat, samimiyet, gayret, özveri, irade, kahramanlık kavramlarıyla özdeşleşir.

Sonuç olarak Ethem Nejat öykülerinde idealize ettiği vatansever, Türklük bilincine erişmiş, gelenek ve göreneklerine bağlı, modern, ahlaklı, güçlü, cesur, iradeli, çalışkan ve fedakâr bireylerle Türklerin güçlü bir şekilde varlığını sürdürebileceğini ifade ederek Türk öykücülüğündeki yerini alır.

KAYNAKÇA

- Alver, Köksal (2006). Öyküde Mekân, Mekânda Öykü. *Hece Öykü*, S. 17, Ekim-Kasım 2006, s. 37-42.
- Anderson, Benedict (2014). *Hayali Cemaatler*. (Çev. İskender Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Balibar ve Wallerstein (2013). *İrk Ullus Sınıfı*. (Çev. Nazlı Ökten). İstanbul: Metis Yayınları.
- Binbaşoğlu, Cavit (1995). *Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Çakır, Serpil (2013). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Çelebi, Nurhayat ve H. Tezer Asan (2014). II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimi ve İnsan/Birey Yetiştirme Paradigmaları Analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, Şubat, C. 3, S.1, s. 262-270.
- Ercilasun, Bilge (2013). *İkinci Meşrutiyet Devrinde Tenkit*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erkek, Mehmet Salih (2012). *Bir Meşrutiyet Aydını Ethem Nejat 1887-1921*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Ethem Nejat (1911). "Kız Mektepleri", *Sırat-ı Müstakim*, C. VI, S. 156, s. 408.
- Ethem Nejat (1913). *Çiftlik Müdürlüğü*. İstanbul: Çiftçi Kütüphanesi.
- Ethem Nejat (1913). *Yığıt Türkler*. İstanbul: Çiftçi Kütüphanesi.
- Ethem Nejat (1913). Bal Bahçesi. *Yeni Fikir*. Cilt: 3, Sayı: 17, Kasım, s. 545-549.
- Ethem Nejat (1913). O Zengin ve Mesut Oldu. *Toprak*. Sayı: 2, 14 Nisan, s. 38-40.
- Ethem Nejat (1913). Kahraman Nuri. *Çocuk Dünyası*. Sayı: 6, 1 Mayıs, s. 2-3.
- Ethem Nejat (1913). Kahraman Nuri. *Çocuk Dünyası*. S. 7, 8 Mayıs, s. 1-2.
- Ethem Nejat (1913). Kahraman Nuri. *Çocuk Dünyası*. Sayı: 11, 5 Haziran, s. 1-2.
- Ethem Nejat (1914). Zengin Böcekçi. *Yeni Fikir*. Sayı: 19, Cilt: 3, 14 Ocak, s. 614-618.
- Ethem Nejat (2001). *Türklük Nedir ve Terbiye Yolları*. Haz. Faruk Öztürk. İstanbul: Kızıl Elma Yayınları.
- Gökalp, Ziya (2004). *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: MEB. Yayınları.
- Gültepe, Necati (2013). *Türk Kadın Tarihine Giriş*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Hayes, Carlton J. H. (2010). *Milliyetçilik: Bir Din*. (Çev. Murat Çiftkaya). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kafesoğlu, İbrahim (2004). *Türk Millî Kültürü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Koroğlu, Erol (2010). *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı 1914-1918*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Korkmaz, Ramazan (2015). Romanda Mekânın Poetiği. *Yazınsal Okumalar*. İstanbul: Kesit Yayınları, s. 79-99.
- Mardin, Şerif (2014). *Din ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pospelov, Gennadiy (2014). *Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.
- Sancar, Serpil (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Soğukömeroğulları, Mehmet (2010). *Turancılık Fikrinin Türk Romanına Yansımaları*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taşkıran, Tezer (1973). *Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevi.
- Toprak, Zafer (2012). *Türkiye'de Milli İktisat 1908-1918*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Uzun, Ahmet (2003). 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımına İlişkin Çalışmalar. *Türkiyat Araştırmaları Literatür Dergisi*. Cilt: 1, Sayı: 1, s. 205-218.
- Yılmaz, Yunus (2014). *Turancı Sosyalist Ethem Nejat*. İstanbul: İleri Yayınları.